

Խմբագրական Կազմի Խօսք

«Ամենայն տեղ Մահը մի է
Մարդ մի անգամ պիտ մեռնի
Բայց երանի որ իւր ազգի
Ազատութեան կը զոհուի»:

Ահաւասիկ վերոյիշեալ տողերու մէջ, կը բնորոշուի հերոսներու նահատակութեան ուղին, որ գիտակցաբար կ'երթայ դէպի մահ, ի խնդիր հայրենիքի պաշտպանութեան: Լեցուն է մեր պատմութիւնը նահատակութիւններով, ու մենք կ'ապրինք մեր նահատակներով: Մեղք այն ազգին, որ կը մոռնայ իր նահատակները:

1915-ը անկիւնադարձային թուական մըն է հայ ժողովուրդի պատմութեան մէջ: Հայ ազգը կարողացաւ յաղթել այդ ցաւալի դէպքին եւ փոխեց իր պատմութեան ընթացքը՝

տրամադրելով ապագայ սերունդներուն նոր Հայաստան մը, որուն համար բոլոր երիտասարդութիւնը պատրաստ է ի գործ դնել ամեն ինչ:

Մենք կը հաւատանք թէ երոտասարդութիւնը ազգի մը ուժականութեան ոգին է, անոր գոյութեան ու գոյատեւման, ազատութեան ու արդարութեան համար պայքարող ուժն է:

Ահաւասիկ, այս իսկ պատճառով ինչքան էական է, որ մենք երիտասարդներս մեր կեանքը առաջնորդենք դէպի կատարեալը, հաւատարիմ մնալով մեր ազգային դիմագիծին եւ արժեքներուն, չմոռնալով մեր անցեալի պատմութիւնը, չ'ընկճուիլ եւ չ'ի ներկայացնել այդ մէկը որպէս ողբալի ու տխրահոգակ պատմութիւն. ընդհակառակը՝ հպարտ զգանք որ զաւակն ենք հերոսածին ժողովուրդի մը, որ գիտցած է զոհուիլ ի սեր հայրենիքին, եւ ոչինչէն ու ժայրէն կերտած է հզօր հայրենիք մը:

Խօսքեր

Խմբագրական Կազմի Խօսք	1
Կեդրոնական Վարչության Խօսք	3
Տեր Հօր Խօսք	3

Քաղաքական եւ Հայ Դատ

Ճամբայ Բացեք Դաշնակցության - Բաֆֆի Սարգիսեան	5
Protest Against Azerbaijan Takes Place in Ottawa - Harout Manougian	6
Speech in Front of Azerbaijani Embassy - Raffi Sarkissian	6

Պատմական

Կը Մնանք Պահանջատէր - Շանթ Փայլեան	7
Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի եւ Բաշ Ապարանի Կռիւները - Կիլտա Քէլապատճեան	7
Kharpert the 'Slaughter House Vilayet' Part 1 – Raffi Sarkissian	8

Հարցազրոյց

Genocide Historian Gains Entry into Turkish Archives - Hrag Pailian	11
An Interview with Dr. Hilmar Kaiser - Hrag Pailian	11

Գէորգ Չաւուշի Յիշատակին

Գէորգ Չաւուշին Կենսագրականը	13
-----------------------------	----

Գրական

Դանիէլ Վարուժանին Կենսագրականը - Անիթա Քէլապատճեան	14
Զօն - Դանիէլ Վարուժան	14
Վերապրում - Թամար Նաճարեան	15
Նոր Սերունդի Ապրիլեան Պատգամ - Բաֆֆի Սարգիսեան	15
An Open Letter to our Youth - Natalie Macleod	15

Մասնաճիւղային եւ Գաղութային

Փետրուարեան Ապստամբութեան, Արցախի Անկախացման, եւ Քրիստափոր Միքայէլեանի Մահուան 100րդ Ամեակի Նուիրում Երեկոյ - Ընկի. Արշօ Զաքարեան	16
Freedom of Expression Անմոռանալի Ելոյթը - Ռուբէն Ճանապզեան	16
Քալլարշաւ-Թափօր Հին Զուղայի Խաչքարերու եւ Գերեզմանների Սրբապղծման Բողոք - Նորա Սարգիսեան-Կարօ Սարգիսեան	17

Entertainment

Մտային Մարզանք - Յարութ Մանուկեան	18
PBS AND TVO Airing Genocide Documentaries - Յարութ Մանուկեան	19
Բառախաղ - Անիթա Քէլապատճեան	19

Կեդրոնական Վարչութեան Խօսք

Ապրիլեան այս օրերուն, իւրաքանչիւր հայու հոգիին մէջ, կրկին կը կենդանանայ ՁՕրդ դարու առաջին Յեղասպանութեան զարհուրանքները, ու մեր ժողովուրդի մէկուկէս միլիոն անգերեզման նահատակներու կտակը՝ անգամ մը եւս մեզ կը մղէ մեր արդար իրաւունքներու պահանջքով ներկայանալու աշխարհին:

Ժամանակն է, որ Գանատահայ երիտասարդութիւնը մէկ բռունցք եւ մէկ սիրտ դարձած, համայն աշխարհին ներկայանայ միասնական ճակատով եւ հայ ժողովուրդի իրաւունքներուն տէր կանգնելու անխախտ վճռականութեամբ:

Հայ Դատը եւ հողային պահանջատիրութիւնը Ապրիլ 24ի հանդիսութեանց ներկայ ըլլալով չի սահմանափակուիր միայն: Ան կը պահանջէ անխոնջ եւ յարատեւ աշխատանք: Ուրեմն միանալով բոլորս, պահանջատիրութեան ոգիով բարձրացնենք մեր հայրենի եռագոյն

դրօշը, եւ տէր դառնանք մեր արդար դատին եւ իրաւունքներուն, մինչեւ ամբողջական յաղթանակ:

Հետեւաբար, կոչ կ'ուղղենք բոլոր Հայ երիտասարդներուն որ իրենց առօրեային ընդմէջէն եւ կարողութեան սահմաններուն մէջ « ինչպէս ուսանողը իր գրչով, բանուորը իր բահով եւ զինուորը իր զէնքով» միանան մեր դատին եւ իրենց մասնակցութիւնը բերեն Հայ ազգի պայքարին:

Կը հաւատանք որ այս բժախնդիր մօտեցումով, իւրաքանչիւրիս ներդրումը կը մէկտեղուի Հայ Ազգի պահանջատիրութեան գանձանակին մէջ, ու մենք հաւաքաբար, աւելի կը մօտենանք մեր տեսլականին, ամբողջականօրէն Ազատ, Անկախ եւ Միացեալ Հայրենիքի կերտումին:

Հ.Յ.Դ.Գ.Ե.Մ Կեդրոնական Վարչութիւն

Վերսկսեալ աշխատանքին առիթով

Սիրելի տղաք ու աղջիկներ, կը դիտեմ ձեզ ձեր գործերուն ընդմէջէն ու կը տեսնեմ, թէ որքա՜ն պատշաճ է պատմահայր Մովսէս Խորենացիին հետեւեալ խօսքը, թէ «...Մեր մէջ ալ արութեան գործեր կան կատարուած»:

Ձեր մէջէն է, սիրելի հայորդիներ, որ պիտի ծնին վաղուան հսկաներն ու առիւծասիրտ հերոսները՝ հայապաշտպան առաքելութեամբ:

Ուրախ եմ ես յայտարարելու, որ ներկայիս, ընդհանրապէս հայ կեանքի բեմին վրայ գործող նոր ու երիտասարդ սերունդը չի՝ գար մերօրեայ Baby-sitter-ներու արտադրութենէն, այլ ան կու գայ Հայ Ընտանիքին վաւերական ակունքներէն, այլ խօսքով, ան արգասիքն է Հայ մօր, Հայ Եկեղեցւոյ եւ Հայ Դպրոցին ու Հայ Կեդրոնին:

Սիրելի զաւակներ, ձեր աչքերը բացիք աստուածահաճոյ Հայ ընտանիքին մէջ ու մկրտութեամբ վերածնալով Հայ Եկեղեցւոյ Սուրբ աւագանէն եւ անոր համար ալ, մեր նախնեաց նման, ձեր ալ ծնողքը եղան՝ Ս. Աւետարանն ու Հայց. Առաքելական Եկեղեցին:

Ներկայ աշխարհը երեւեփումի մէջ է ընտանեկան, ընկերային կրօնական ու քաղաքական գանազան հարցերով:

Պայքարը կը շարունակուի տարբեր զգեստներով, իր ժամանակին թշնամին երեւելի էր, այսօր՝ գոյն չունի ու աներեւոյթ է: Այսօրուան ընտանիքը, եկեղեցին, դպրոցը, կեդրոնն ու հայ մամուլը, որուն բջիջներէն՝ Գ.Ե.Մ.-ի վերածնեալ «Արծիւ» պարբերաթերթը, պիտի դառնան հայութեան արդար իրաւունքներու հետապնդման ու պաշտպանութեան անխորտակելի զէնքերը:

Ո՛վ քաջասիրտ երիտասարդ ու երիտասարդուհի, ձեր իւրաքանչիւրին երակներուն մէջէն Հայկեան ու Զաջն Վարդանեան արիւնն է որ կը հոսի: Եթէ Նոյնիսկ ամէն մէկդ այդ արիւնն կաթիլ մը ունենաք, բոլորդ հաւաքաբար՝ կ'ունենաք ծով մը ամբողջ: Հաւաքականութիւնը որպէս ժողովուրդ ի՞նչ է, եթէ ոչ՝ անհատ անձերու հաւաքական խմբաւորումը:

Վստահաբար բոլոր անհատներն ալ նոյնը չեն, սակայն՝ ծառը կազմող զանազան տեսակի ծիւղերն են անկասկած: Ծենքի մը քարերը նոյնատեսակ չեն, սակայն անառիկ բերդերը կը կառուցուին անոնց ներդաշնակ օգտագործումով:

Դարձեալ Մովսէս Խորենացիին խօսքերով՝ «Փոքր ածու ենք» այո՛, թիւով քիչ ենք, կրկին այո՛, բայց չէ՞ որ հա՛յ ենք, ուրեմն՝ երբ միացա՛ծ ենք ու ձեռք ձեռքի տուած, երբ միասի՛րտ ենք ու միակամ, մեր առջեւ կը նահանջեն ամեն ձեւի պատնէշներ ու արգելքներ եւ մեր առջեւ կը բացուին պայծառատեսի՛լ ուղիներ որոնք կ'առաջնորդեն մեզ դէպի հայ ժողովուրդի փայլուն ապագան:

Դուք, սիրելի հայորդիներ, հայութեան արդար դատի պաշտպանութեան նուիրուած մէկական նոր «Արծիւ»-ներու նման, միասնաբար հսկեցէ՛ք հայ աշխարհի երկնականմարին վրայ, անվրէպ կերպով խոյացէ՛ք վնասարար ձեր թիրախներուն վրայ ու թոյլ չտա՛ք երբեք թի՛զ մը անգամ տեղի տալ՝ խաբէական ու նենգ հաշիւներու:

Արծիւ պարբերաթերթի վերահրատարակութեան յաղթական առիթով՝ օրհնեա՛լ ըլլաք դուք երիտասարդուիկներ ու երիտասարդներ, ձեզ տեսնեք առո՛ղջ ու կայտա՛ռ, ձեր մէջ տեսնեք վաղուան մեր առաջնորդներն ու ղեկավարները, որոնց այնքա՛ն կարիքն ունինք այսօր:

Մեր բոլորին աչքերը ձեզի կը նային յուսալի՛ց կերպով: Օ՛ն յառա՛ջ, հերթը ձերն է, շտապեցէ՛ք:

Օրհնութեամբ եւ աղօթքներով

Ձեր բարեկամը
Տ. Զրայր Զինյ. Նիկոլեան

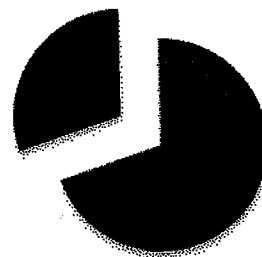
Հոգեւոր Հովիւ
Լաւալի Ս. Գեորգ Եկեղեցւոյ

Արծիւի Հարցումներ

5 Տարիներու ընթացքին կը կարծէ՞ք որ Թուրքիա կ'ընդունի Հայկական ցեղասպանութիւնը:

Այո 28
Ոչ 12

In 15 years do you think that Turkey will admit to the Armenian Genocide?

■ Yes
■ No

Ճամբայ Բացեք Դաշնակցութեան

Րաֆֆի Սարգիսեան

Յ.Յ.Դ-ն իր հիմնադիրներուն՝ Զրիստափորի, Ռոստոմի, եւ Սիմոնի ուղղութեամբ, 115 տարիներ առաջ, խորտակեց լուծեան պատը որ պատած էր հայ ժողովուրդը, կը պահէր անոր ստրկութեան, տառապանքի եւ անիրաւութեան ճանկերու տակ :

Ան արթնցուց մեր քնած ժողովուրդը՝ որ եօթը դար ստրուկ ապրելէ ետք, այլեւս յանձնած էր իր իրաւունքները թուրքին ու կ'ապրէր անոր բռնակալութեան տակ:

Բայց ո՛չ, այս պիտի եւ պետք չէր ըլլար մեր ցեղին մահացու ուղղին...

Եւ Յ.Յ.Դ-ն երգեց.

Դէհ, սեւ օրեր, բողոք դարձեք,
Արիւն, քրտինք երկունք մտք,
Տանջանք, գրկանք, լեզու առեք,
Դաշնակցութեան ճամբայ բացեք:

Ա՛յո, ճամբայ բացեք այն կուսակցութեան որ 115-տարիներէ ի վեր, հայ ժողովուրդին հետ ապրեցաւ ու կը շարունակէ հանդիսանալ անոր պահանջներուն եւ իրաւունքներուն նուիրեալ պահապանը:

Ճամբայ բացեք այն կուսակցութեան որ ճեղքելով խայտակ ալիքները մեր դժբախտ պատմութեան, միշտ ներկայացաւ իբր ոսկեփայլ առաւօտը ազգին խաւար օրերուն՝ ազգին պատիւը, արդար պահանջները, եւ ապագան միշտ նկատելով անսակարկելի:

Ճամբայ բացեք այն կուսակցութեան որ կ'ապահովէ իր եւ իր ազգին ապագան բժախնդրութեամբ պատրաստելով մեր ներկայ երիտասարդութիւնը, դասելով ան իբր ամենէն արժեքաւոր եւ անհրաժեշտ գանձը մեր գոյութեան:

Փոխադարձաբար մենք Դաշնակցական երիտասարդներս, միշտ պատրաստ ենք կրելու մեր ազգին բեռը մեր երիտասարդ ուսերուն եւ վաղուց խոստացած էինք ժառանգորդները ըլլալ այն աշխատանքներուն որոնք ծնունդ առին Զրիստափորի շունչով 115 տարիներ առաջ:

Զրիստափոր առաջնորդեց յեղափոխութիւն մը եւ յեղափոխեց բոլոր ժողովուրդի մը ապրելակերպը: Ան պատրաստեց ազատատենչ, հայրենասէր, եւ պահանջատէր սերունդ մը: Սերունդ մը որ իր կեանքի էջերուն դրոշմեց բառեր ինչպէս քաջութիւն, հերոս, եւ արդարութիւն: Բառեր որոնք վերստին գտան իրենց տեղը մեր պատմութեան էջերուն մէջ: Բառամթերք մը որ մենք մեր գործով պիտի շարունակենք դրոշմել:

Ան պատրաստեց սերունդ մը որ իր նման պատրաստ պիտի ըլլար բարձրանալ Վիտոշ, ու

հայրենիքի սերը վերածելով անսակարկելի, նուիրել իր կեանքը ազատութեան բազինին:

Ո՛վ սերունդ, Զրիստափորի մահուան 100-ամեակի սեմին դառնանք Զրիստափորի եւ Վիտոշի սերունդը, քալելով Զրիստափորի քայլերով դէպի անսակարկ սեր հայրենիքի, դէպի նոր յեղափոխութիւն:

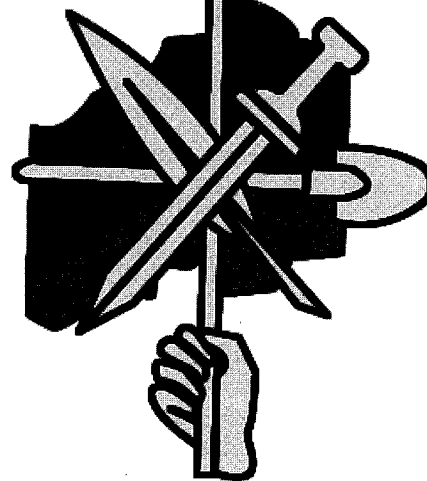
Հայրենակիցներ ձեր երիտասարդութիւնը պատուով կը կրէ մեր յեղափոխութեան արիւնոտ դրօշը օծուած մեր անձնուէր հերոսներու եւ գոհերու միւռնն դարձած քրտինքով եւ արիւնով: Կը ծածանի ան բարձր, հեռու՝ թշնամիին պիղծ գաղափարախօսութիւններէն ու հայիոյանքներէն:

Միշտ պատրաստ եւ աշխոյժ պիտի դիմագրաւենք ու ջախջախենք մէկ առ մէկ մեր ազգին բազմատեսակ մարտահրաւերները, միշտ Հայաստանի, Հայ ժողովուրդի, եւ Դաշնակցութեան պատիւը բարձր պահելով:

Փառք մեր կուսակցութեան հիմնադիրներուն՝ Զրիստափորին, Ռոստոմին, եւ Սիմոնին: Երեք հիմնադիր սիւներուն որոնց անձնուէր օրինակով կը շարունակենք մեր պայքարը: Հազար փառք անոնց բոլոր առաքեալներուն որոնք մեզմէ առաջ պարգեցին ու պահեցին մեր յեղափոխութեան դրօշը ու այսօր իրենց արեան գնով է որ կը փոխանցեն մեզի 115 տարուայ պայքար, յեղափոխութիւն եւ պատիւ:

Վստահ եղէք ո՛վ ննջած գոհեր որ ձեր արիւնի եւ քրտինքի շաղախով կերտուած մեր կուսակցութեան սիւները մենք մեր արիւնով եւ քրտինքով հաւատարմութեամբ կը շարունակենք պահել անխորտակելի:

ARF: ՀՅԴ

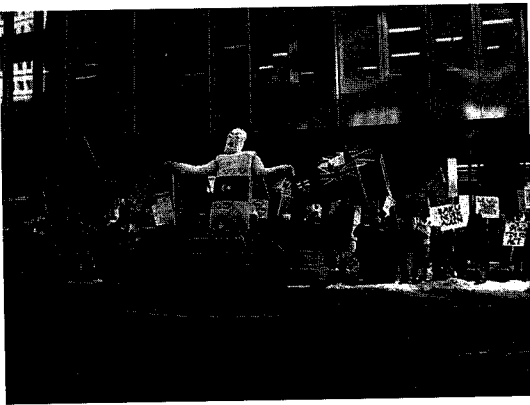

Քաղաքական եւ Հայ Դատ

Protest Against Azerbaijan Takes Place in Ottawa

A protest took place in Ottawa as more than 160 participants took to the street, holding signs and shouting chants in the blistering weather that felt like -9C with the wind chill. The protestors, from Cambridge, Toronto, Ottawa, Montreal and Laval, began their day in front of UNESCO's Ottawa office. The event was instigated as the Azerbaijani army was caught on video last December destroying ancient Armenian cross-stones in the Cross Stines Region of Nakhichevan and dumping the remains into the Araz River. The engraved stones, some more than 1000 years old, were made by Armenian Christians who used to live in the region. However, Stalin had transferred jurisdiction over Nakhichevan (as well as the region of Nagorno-Karabakh) to the Azerbaijani Soviet Socialist Republic, by whom it was depopulated of its Armenian inhabitants, were replaced with Turkish-speaking settlers. "They're trying to erase any trace of the Armenians who had lived in Nakhichevan for the past 4000 years," cried Raffi, an emotional protestor from Toronto, who described the acts as "cultural genocide". Thus, the group urged UNESCO to protect the ancient artifacts by including them among the World Heritage Sites. The UNESCO office refused to give a response.

The group then marched down the street with their signs, an 8-foot cross-stone and a 12 foot dummy with blood-stained hands representing the President of Azerbaijan. They stopped in front of the Azerbaijani embassy, where they protested the destruction of the cross-stones as well as the 1991 massacre of ethnic Armenians in Sumgait, near the Azerbaijani capital of Baku, and denounced threats by the Azerbaijani government of breaking the 1994 cease-fire with the self-proclaimed Republic of Nagorno Karabakh (a similar ethnic Armenian territory which rebelled against Azeri rule in 1988). Once more, the embassy was not available for comment.

Speech in front of Azerbaijani Embassy, Ottawa, Canada

Armen Karo Speech

We are gathered today to protest the long list of atrocities, and aggression that has and continues to be executed against Armenia, the Armenian people and the Armenian Culture at the hands of the Azerbaijani government.

We are here to protest Azerbaijan's ethnic cleansing policies executed in order to create the homogenous Azerbaijan of today, the Baku and Sumgait pogroms representing the climax of those racist strategies. We are here to protest Azerbaijan's policies of cultural genocide, and its illegal blockade against Armenia. Finally, we are here to stand up for the rights of the Armenians in Nagorno-Karabagh who are being threatened daily by Azeri politicians who continue to use threats of war to incite fear among the peaceful populace.

It is disturbing to see how the political and social atmosphere in Azerbaijan has become more and more tolerant of racist actions carried out by politicians, political parties and the public. Just last week the National Democratic Party of Azerbaijan declared, without repercussions, Azeri officer Ramil Safarov Man of the Year 2005 for brutally murdering a lieutenant of the Armenian Armed Forces **Gurgen Margaryan** who was sent to Budapest to take English courses within the NATO Partnership for Peace Program. The leader of the Grey Wolves, a racist organization operating freely in Azerbaijan, was quoted saying, "I don't care how Ramil Safarov killed the Armenian officer. The important thing is that there is one Gurgen less than before and the more Azeris kill Armenians, the less there will be left" This is just one example of the many ways hatred and racism is tolerated and encouraged within the borders of Azerbaijan.

Today, Azerbaijan is committing cultural genocide against Armenian infrastructure, and religious and sacred sites all throughout its territory, the events in Old Julfa Nakhichevan being the most recent of them, where 100 Azeri servicemen were caught on tape brutally destroying a thousand year old Armenian cemetery along with all its handcrafted traditional Armenian cross stones with sledgehammers and machinery.

Humanity should no longer tolerate the aggression and racism brandished by Azerbaijan against the Armenian people. We have observed as the hatred and violence towards the Armenian people and their property across the boarder from our native homeland has intensified and is getting worse daily, we refuse to remain mere spectators, and have vowed to take political, intellectual, and academic action against Azerbaijani Crimes against humanity.

We will continue to demand what is rightfully ours; the safeguarding of Armenian Cultural wealth, an end to the illegal blockade against Armenia, recognition of the Sumgait and Baku pogroms, and admittance that Karabagh was, is, and always will be Armenian.

The struggle for survival and independence in Karabakh was the product of Azerbaijani Human Rights violations against the Armenians. This clearly showed the determination the people of Karabakh had to live in peace free from decades of Azerbaijani slaughter, destruction, racism and ethnic cleansing.

Let me tell you what we will and will not do...

- we will NOT remain silent on the above issues
- we will NOT be an audience but participants in fighting against the waves of Azeri aggression.
- we will NOT tolerate any form of Azerbaijani attempts at erasing, re-writing, or denying our history, culture and rights.
- we WILL protest injustices
- we WILL demand our rights
- we WILL take action against Azeri aggression and defend the priceless honour, dignity, and the lives of the Armenian people.

Կը Մնանք Պահանջատեր

Շանթ Փայլեան

Հայոց Տեղասպանութեան 91րդ տարեդարձի ամիսն է Ապրիլը: Ապրիլեան ոգեկոչում խորհրդանշող ձեռնարկները ողբի եւ զգացական արտայայտութիւններ չեն. այլ՝ հաւաքական աշխատանքներով պահանջատիրութիւն արտայայտող միակամ ու վճռական կամքով պայքարելու ուխտ:

Թուրքերը հայութիւնը բնաջնջելով եւ տեղահան ընելով հետապնդեցին քաղաքական նպատակ որ կը միտէր տիրանալ հայկական բարձրաւանդակին. սակայն հայը իր պատմութեան ընթացքին փաստած է որ երբեք չէ ընկճուած հարուածներէ. գիտէ պայքարիլ եւ ի պահանջեալ հարկին գիտակցաբար նահատակուիլ. բայց բնա չենթարկուիլ:

Ողբերգութիւնը կը պատկանի անցեալին բայց անկէ բխող հայու հաւաքական կամքը ամուռ վճռակամութիւնը կը պատկանին ներկային ու ապագային: Փաստօրէն եղեռնէն 91 տարիներ ետք մէկ ու կէս միլիոն նահատակներու անդիմադրելի կանչը իրականացուց երազը: Հայ ժողովուրդը դարձեալ կրցաւ ստեղծել հայրենիքը պետութիւնը եւ ազատութիւնը: Թէեւ թրքական իշխանութիւնները տակաւին կը շարունակեն ուրանալ անցեալի արատը. բայց եւ այնպէս այդ անտեսումը այլեւս դարձած է անկարելի. ապացոյց՝ պատմաբաններու կողմէ կատարուած քննարկումները հայկական ցեղասպանութեան նիւթին շուրջ տպուած գիրքերը ինչպէս նաեւ շատ յաճախ միջազգային մամուլի նիւթ դառնալու իրողութիւնը:

21րդ դարը յեղափոխութեան դար է. ի՞նչ որ ալ ըլլան պայմանները մեր պահանջատիրութեան պայքարով անխուսափելիօրէն յաղթական դուրս պիտի գայ հայ դատը՝ պայմանով որ յեղափոխական ոգիով շարունակենք մեր գործը որպէսզի տիրանանք ամբողջական հողերուն Հայաստանին:

Սարդարապատի, Ղարաքիլիսի եւ Բաշ Ապարանի Կռիւները

Կիլտա Զեպապճեան

Ամէն տարի, 1918-էն ի վեր, մենք կը տօնենք Հայաստանի Անկախութիւնը Մայիս 28-ին: Այսօր 88 տարիներ ետք, մենք՝ երիտասարդներս, պէտք է գիտնանք, ինչպէ՞ս մեր հայրենիքը հռչակեց իր անկախութիւնը: Հակիրճ ձեւով պիտի բացատրեմ այդ օրերու դէպքերը:

Մեծ Ջարդը յուսահատ վիճակի մէջ չձգեց հայ ժողովուրդը եւ վերապրողները, այլ անոնք դիմադրեցին թուրք բանակներուն դէմ Մայիսեան կռիւներուն 1918-ին:

Սիմոն Չաւարեան կ'ըսէ. «Բռնութեան դէմ մղուած պայքարի մէջ էականը յաղթելու ուժը չէ, այլ յաղթելու կամքը»: Հայ ժողովուրդը ուներ իր մէջ կամքը յաղթելու

երբ թրքական բանակները կը յառաջանային դէպի Երեւան, նպատակ ունենալով մէկ առ մէկ գրաւել հայկական հողերը:

Յարձակումները ուժեղ էին եւ հայ ժողովուրդը իր բոլոր ուժով դիմադրեց, թուրքի կոտորածէն ազատուելու համար: Մայիս 25-ին թուրքերը հասած էին Ղարաքիլիսի, Բաշ Ապարան եւ Սարդարապատ: Այս երեք ճակատամարտերուն վրայ հայ ժողովուրդը կը մղեր կեանքի եւ մահու կռիւ: Թուրքը կը սպառնար բնաջնջել հայ ժողովուրդը եւ կը պահանջէր յաւելեալ հողեր Երեւանի նահանգէն: Յարձակումները կը սաստկանային, իսկ հայկական զօրքերը երեք ճակատներու վրայ, քաջաբար կը պաշտպանէին Երեւանը:

Այսպէս՝ Ղարաքիլիսիի մէջ, Նազարբեկեանի հրամանատարութեամբ, Սարդարապատի մէջ՝ Դանիէլ Բեկ Բիրումեանի հրամանատարութեամբ, իսկ Բաշ Ապարանի մէջ՝ Չօրավար Դրոյի հրամանատարութեամբ:

Թրքական բանակը ի վերջոյ սկսաւ նահանջել հակառակ անոր, որ հայ ժողովուրդը մեծ թիւով զոհեր տուած էր: Սակայն հայ ժողովուրդին քաջարի դիմադրութիւնը թուրքերուն սարսափի մատնեց:

1918-ի Սարդարապատեան ճակատամարտերուն, հայ ժողովուրդը իր ամբողջութեանը մէջ դիմադրութեան մղուեցաւ: Պայքարեցաւ մինչեւ մահ՝ իր շունչը տալով, որուն համար ալ մեծանուն բանաստեղծ Պարոյր Սեւակ, իր «Սարդարապատ» ազգայնաշունչ բանաստեղծութեան մէջ կ'ըսէ.

«Աւարայրից ջանք առանք,
Այստեղ մի պահ կանք առանք,
Որ շունչ առած՝ շունչերնիս տանք
Սարդարապատի պատի տակ:»

Սարդարապատեան ճակատամարտով, պէտք էր Հայ ժողովուրդին ապագան ճշդուէր: Կամ յայտարարել Հայաստանի անկախութիւնը, եւ Կամ գերի ըլլալ Մոսկուայի պոլշեիկ իշխանութեան:

Ժողով մը գումարուեցաւ եւ Մայիս 29-ին, Դաշնակցական Բիւրոն, Թիֆլիսի Կեդրոնական Կոմիտէն եւ Ազգային Խորհուրդի անդամները վերջնական որոշում կայացուցին յայտարարել Հայաստանի Անկախութիւնը: Մայիս 30-ին, Ազգային Խորհուրդը պաշտօնապէս յայտարարեց Հայաստանի Անկախութիւնը:

Մենք՝ իբրեւ հայ ժողովուրդ, մանաւանդ 88 տարիներ առաջ Հայաստանի անկախութիւն հռչակող հայ ժողովուրդին ծոցէն ծնող Հայ՝ երիտասարդներ, պէտք է ըմբռնենք որ մեր ազգը երբեք չէ յանձնուած, պատմութեան նոյնիսկ ամենադժուարին օրերուն: Պէտք է նաեւ հպարտ զգանք, որ Հ.Յ.Դաշնակցութեան նախաձեռնութեամբ Հայաստան հռչակեց իր անկախութիւնը եւ պարզեց Եռագոյն Դրօշը:

Kharpert the Slaughter-House Vilayet"

(Part 1)

Raffi Sarkissian

By the time the First World War was about to erupt, the Ottoman Empire, which was labeled the "Sick Man of Europe" by her European counterparts, was on the midst of attempting to cling to what it had and attempted to grow within the boundaries of a new ideology brought forth by the CUP called Panturanism. This was the creation of an empire for the Turks uniting all the Turkic peoples from the Mediterranean coast to the plains of Mongolia, it was to be a Turkey for the Turks. However, one problem lay before them, the Armenians, for which the CUP had devised one solution. The Armenians were indigenous to the Eastern provinces of the Ottoman Empire and had lived on the lands for thousands of years. They were Christian and had their own distinct language, alphabet, culture and traditions, and were too stubborn to become assimilated. The Young Turks saw the First World War as an invaluable opportunity to eliminate once and for all this blockade for eastern expansion. Talaat, Enver, and Jemal, along with the rest of the CUP, carefully plotted and drew up the blueprints for the genocidal extermination of the Armenian populations within the cities of the Ottoman Empire. Kharpert, (also known as Harput, Harpoot, Kharpert) was one of the many thriving cities populated by Armenians prior to 1915, and is a prime example of what plans, methods, and precautions were taken by the Sublime Porte during the deportations and massacres of the Armenian population. The events that took place and the eyewitness accounts of these events in Kharpert are vital in understanding the nature of the events in 1915 and its consequences, because it is a city much different than the others. Taking Kharpert as a microcosm, and by examining the events during the period, accounts of foreign missionaries and employees, and U.S government documents of the time, the fate of the Armenians in 1915 will be seen in a more specific and thorough fashion.

Kharpert is located in the interior of Asiatic Turkey and is one of the largest of the regions in the vilayet Mamouret ul Aziz. According to the American Consul Leslie A. Davis, it was one of the most remote and inaccessible locations in the region, and was several hundred miles away from any seaport or railroad, as he had mentioned in his report to his embassy. The geographic centrality, remoteness, and inaccessibility features make Kharpert a significant and ideal location to study when looking at the genocidal blueprints of massacres and deportations carried out against the Armenians in the Ottoman Empire in 1915.

Prior to the First World War, the region, according to the Constantinople Patriarchate, had a population of 41, 173 Armenians, plus a further 16, 643 local Armenians were registered as working away from the region. Kharpert had eighty educational institutions and sixty churches, which was considered a lot in proportion to the size of the

region. The Educational institutions ranged from various kindergartens, primary schools, intermediate and high schools, to three colleges (American, French, and German). These foreign educational institutions provided the province with a large number of educated leaders mainly composed of professors, clergy and intellectuals who were well taught according to European and American methods. "Starting in the nineteenth century, following the development of foreign missionary stations, this area was increasingly linked to the outside world. The American Board of Commissioners for Foreign Missions had the largest presence with significant investments in schools, orphanages, and hospitals. Euphrates College, which was in Harpoot itself, became particularly well known as an educational centre with several American and European educated teachers and hundreds of students."

Another reason why Kharpert serves well as an example in the research of the Armenian Genocide is the large presence of foreigners within the region who observed and recorded their encounters and experiences about the events. Kharpert was one of the nine locations within the Armenian populated cities of the empire where a U.S Consul was situated. This was mainly due to the large number of Armenians from the region who had been either conducting business with the U.S or have received U.S citizenship and traveled back and fourth. There was also a large presence of Christian missionaries, and doctors who were there to serve the Christian and non-Christian populations at large.

Two things had to occur to prevent outside sources from finding out about what was to happen to the Armenians and we see the dealings of both problems through the microcosm of Kharpert. Firstly, all correspondence conducted between foreigners through traveling, sending of telegraphs, letters, and use of the telephone had to be limited or put an end to in order to delay the news of the events to the West. One example of this has reached us through Consul Davis' report written at the request of the Director of the Consular Service, where he describes how restrictions were placed upon sending sealed correspondence from the Consulate. Many of the correspondence he mentions did not even reach their destinations; they were either lost or intercepted in the mails. "Copies of many long dispatches were made and sent, not only once, but in some cases twice and were lost every time." In reference to this Davis had sent a letter to the American Embassy at Constantinople to complain on September 6, 1915. In the letter he mentions: "It was on July 4th that I mailed dispatch of June 30th in an envelope addressed to the Embassy...Both the Embassy and the Consulate-General have informed me that no such dispatch has ever been received, yet it is clear that the envelope containing it must have been received by someone who had access to the Embassy seal. The dispatch contained a report of fifteen pages about the expulsion of the Armenians from this region and as there have been frequent rumors that my letters to the Embassy were intercepted." And the letter continues on by explaining his reasoning with reference to a list of letters

which had not reached their destinations, and many instances where envelopes were returned opened or resealed in other envelopes.

Most of the letters written out by Davis was chiefly directed towards the U.S. Ambassador, Henry Morgenthau's office, to report the happenings in Kharpert. When looking at Morgenthau's memoirs we see the same experiences when he attempted to correspond with him. He mentions, "In April I was suddenly deprived of the privilege of using the cipher for communication with American consuls. The most rigorous censorship was also applied to letters. Such measures could mean only that things were happening in Asia Minor which authorities were determined to conceal. But they did not succeed. Though all sorts of impediments were placed on traveling, certain Americans chiefly missionaries, succeeded in getting through."

Morgenthau also shares an experience, which could also be applied to Davis, where correspondence of cablegrams and letters were read and censored. When he had met with Talaat, the Minister of the Interior, to discuss the conditions of the Armenians, Talaat had pulled out a handful of yellow cablegrams which contained information on providing monetary assistance to the Armenians being deported. After questioning why that money is not being given to the Turks instead and attempting to persuade why the Turks needed the money more, Morgenthau states, "I have not received any such cablegram," I replied. "Oh no, but you will", he answered. "I always get all your cablegrams first, you know. After I have finished reading them I send them around to you." This statement was the literal truth. Every morning all uncoded cablegrams received in Constantinople were forwarded to Talaat, who read them, before consenting to their being forwarded to their destinations." There were also cases where telephone instruments were removed from the establishments and homes of foreigners who were suspected of communicating the events they had witnessed to each other and attempting to aid the Armenians. Tracy Atkinson, an American missionary in the region had encountered just this, when the telephone from their establishment in the city was removed.

Second, the large foreign presence had to be reduced in order to execution the deportations of the entire Armenian population in the region. The removal of the Capitulations, which protected the foreigners in Turkey triggered the first step in removing all foreign presence capable of providing aid to the Armenians, or become witness to what was to happen to them. Shortly following the removal of protection, the expulsion of European Christians from the region began. French monks and sisters in the city of Kharpert and the surrounding cities were harassed and terrorized which was followed by the fleeing of the Catholics. By March 1915, all American schools were ordered to be closed in steps to disarm the population of foreign assistance, protection, and aid, and rendering foreigners' presence in the region useless in hopes to have them leave. These disruptions in communication and the removal of foreign presence are

vital in understanding the methodology of the Sublime Porte in executing their blueprints for genocide in the most covert and silent manner, especially in the case of Kharpert where foreign presence was fairly large. This was needed to prevent a failure of their plans due to foreign intervention which could easily be avoided through measures of disruption, interception, fear and censorship as discussed above.

In Constantinople, on the eve of April 24, 1915, 250 Armenian cultural leaders were arrested, tortured, and killed and in the next week another several hundred met the same fate. Constantinople being the home of the most prominent and richest Armenian community, it was an ideal location to begin the intellectual beheading of the Armenians. Moreover, as mentioned above, Kharpert also had a very large group of intellectuals, and professors. Even though the process of execution of all the prominent Armenians in order to render the people helpless was a measure applied all over the Empire's Armenian cities. This execution was all the more evident and obvious for Kharpert since many of them had lived, worked and interacted with the missionaries and other foreigners. Therefore many accounts by foreign observers about what had happened to specific prominent individuals are readily available. In his report, Davis talks of how in the course of a few weeks almost all the prominent men were arrested and thrown into prison. One of them, Professor Lulejian, whom Davis hid in his attic for few weeks, told him stories of what had happened in the prison. "Most of them were beaten in some way. Some were bastinadoed, some were beaten on their bare backs, some had their finger nails torn out, others, had the hair of the head, mustache and beard pulled out, [they] were starved, suspended by the arms for many hours, all were subjugated to intense suffering of some kind."

In an attempt to justify the deportations, the Turkish government had begun the criminalization process of the Armenian populations by going to great extents in framing them. According to Atkinson, they were torturing the professors in order to make them implicate the Armenians in hiding the arms they did not have. Morgenthau points out how tortures went as far as tearing off flesh and pouring boiled butter into the wounds, and crucifixions. He continues by stating how these tortures were committed at night time, while men beat drums and used whistles, so that the screaming of the people suffering do not reach the villagers. The former was one method of making them admit to crimes they had not committed through torture, however there are many other attempts made which are discussed by Davis and also missionaries. Davis states in his report, "About this time it was rumored that bombs and guns had been found in the possession of certain persons ... it is probable that in many cases the bombs, which were found in the backyards of the

"I hope so. Yes, of course. Definitely. I'm thinking in the long run also these other collections will be made available, but I see this as a step to prepare this *next* step of research. That means even if we get the new collections right away, we would save the documents that we are obtaining now. We cannot say, "Oh, here comes fresh documentation. Let's forget about this other documentation". These documentations state a set."

You previously stated that the Turkish government has changed "strategies" in relation to its denial of the genocide. From once completely denying it, the Turkish government seems to acknowledge the mass massacres, as stated in Gunther Levy's book, "they admit to massacres, they admit to orders from massacres, they admit to orders of massacres from provincial officials, but *not from the central government*". How does this particular loophole exempt Turkey from being held accountable for the actions they themselves admit to have carrying out?

"Because it wasn't an intent on the central government's level these were rogue administrators and out of the control of the government so it's individual command behaviour and not on the part of the state, not on the part of the state."

Can you please explain what the Andonian documents are and what is the controversy concerning these documents?

"Well The Andonian documents, ah, the so called Andonian documents are not regarded as Truth because we don't have the originals and there are claims that some originals have been in some places have been proven false; there were never documents in Germany, there are no documents today in Paris as have been claimed sometimes, so we cannot really make use of them. We can, this for certain, make claims in connection with the Andonian documents, but nothing will really happen in this matter unless we find the documents again. We have to find out what happened to that, so something is rather unsatisfactory. But I will say, so far the research on these documents was not very thorough and I hope that with ongoing further research we might get new insights; however, what I should add is that the proof of the Armenian genocide does not depend on those documents. It would be very nice if they were true and it would be nice if we had more documents of that kind, so that we could establish connections. But part of these so called documents were not meant to be documents. These were remnants of documents from memories by an official. Some of the documents however are claimed to be correct, but it doesn't really matter because as long as we don't have the originals somewhere in an archive, it doesn't help us."

Turkey's contemporary political position seems to be weakening, as the country has been deemed the "sick man of Europe". Considering the delay of Turkey's acceptance into the European Union and the many stipulations that have been imposed on

them, do you think any of these political pressures could corner Turkey into fully recognizing the Armenian Genocide?

"There is a process in which there is a certain time period, which has been set aside. Turkey has to attain certain targets like other states did before, as they need to in the future to meet their demands in this process. Once the targets have all been met, then they will become a member of the European Union in the end."

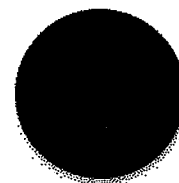
Well there are many things. First of all there is practically Turkish archival regime, that means the handling of the archives has to come to the same level like Europe. I am very happy for the excellent service I have received from the archives and of the professional handling of everything, which is really good. The problem is that certain collections in the Turkish archives are still not available to me while they are available to some Turkish office. This is unfortunate, because it means also that we have no chance to check what these authors wrote and fully appreciate their findings at the moment. There is a certain level that we need to believe what the man said, you know. I am absolutely willing to believe my Turkish colleagues, but as an academic, I'm held accountable for checking. It's not about me believing them, I have to know that they're right. So basically, the Turkish government doesn't say that this service and certain collections are only open to certain scholars, because these scholars are forced to get looked at a bit with funny looks. So it's really a reflection of if these archives are really independent or not. The Turkish government will face some of their imperfect matched European strand of access postage to certain collections, and serves for its own interests. It also damages the reputation of people, that I do not doubt are very sincere, but are not in a very uncomfortable position. I hope that his will end very soon."

Արծիի Հարցումներ

Կը կարծէ՞ք որ հայկական ցեղասպանութիւնը դարձած է հիմնական առանցքը հայ ժողովուրդին ինքնութեան:

Այո 28
Ոչ 12

Do you think that the Armenian Genocide has become the primary component of the Armenian identity?

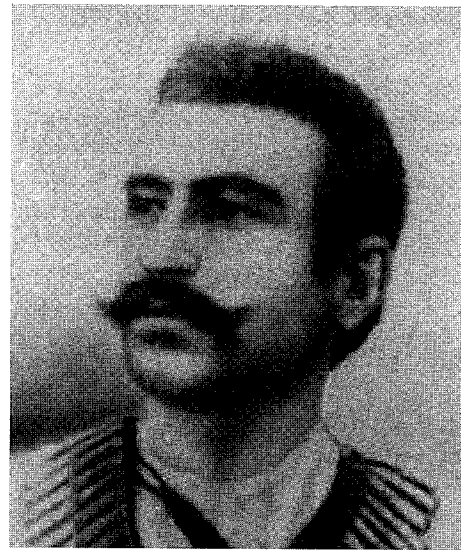

■ Yes
■ No

Գեորգ Չաուուշ

Սասունցի քաջերու տիպարը ծնած է 1870 թուականին, Բասնաց գաւառի Մըքտինկ գիւղը: Բնաւորութեամբ ըմբոստ էր: Հազիւ 17 տարեկանին, Գեորգ կը հանդիպի փախստական Արաբոյի Լեւոնին: Կ'իմանայ ֆետայիները կը կռուին ազգին թշնամիներուն դէմ եւ անոր մէջ եւս կը բռնկի յեղափոխութեան կայծը: 1890-ին Սասունի մէջ կը միանայ Հնչակեան Մուրատին ու Տամատեանին եւ 12 հոգինոց փախստականներու խումբ մը կը կազմուի: Գեորգ կը մասնակցի բոլոր կռիւներուն կանոնաւոր բանակին դէմ. ի վերջոյ քարայրի մը մէջ կը ձերբակալուի Մուրատի հետ ու կը տարուին Մշոյ բանտը: Զսան ամիս բանտարկութենէ ետք, 1896-ի գարնան Գեորգ հնարամտութեամբ ու յանդգնութեամբ կը յաջողի փախիլ բանտէն, այս անգամ կը սկսի Դաշնակցութեան դրօշին տակ ծառայել իր ժողովուրդի ազատագրական պայքարին: Ան կը պատկանի հայկական յեղափոխութեան առաջին սերունդին, որուն համար Արեւմտահայաստանի ազատագրումով հիմը պիտի դրուէր հայ ժողովուրդի պատմական իրաւունքներու վերականգնման երկարաշունչ երթին:

1907-ին, Հ.Յ.Դ. Դ. Ընդհանուր Ժողովին մասնակցելու համար, իբրեւ Սասունի ներկայացուցիչներ, Ռուբէն եւ Գեորգ Սասունէն ճամբայ կ'ելլեն դէպի Վիեննա՝ նախօրոք գիտնալով հանդերձ, որ կրնան չհասնիլ: Թրքական կառավարական ուժերէ անոնց փախուստը անկարելի կ'ըլլայ Սուլուիի շրջանի մէջ, ուր կը նահատակուի Գեորգ: Նահատակութեան դէպքը առասպելական պատահարի նման կ'երգուի ամբողջ հայ ժողովուրդին կողմէ:

Գեորգ Չաուուշին Երգը

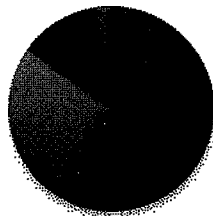
Մայիս ամսու մէջ,
Վարդն էր նոր բացուել,
Յանկարծ Սուլուիսը
Չորս կողմից մթնեց:

Արծիւի Հարցումներ

Ձեր կարծիքով որո՞ն է լաւագոյն միջոցը հայ դատը յառաջ տանելու համար:

Քաղաքական	22
Զինուորական	1
Տնտեսական	11
Կրօնական	5
Բոլորը	1

Which avenue would best serve in the effort to recognize the Armenian Genocide?

- Political
- Military
- Economic
- Religious
- All

Ամպեր գոռացին,
Շանթեր
արձակուեց,
Դրախտի ճամբան
Արեամբ ողողուեց:

Հայոց քաջերու
Չաուիկն էր
համակ,
Դարձեալ մի հերոս
Ընկաւ նահատակ:

Այդ քաջ հերոսը
Խարհատն էր
աւաղ,
Որ մղեց ուժգին
Կռիւներ անյաղթ:

Մշոյ կարիկներ
Լալով ողբացին,
Հերոսն իր կեանքը
Չոհեց հայ ազգին,

Ճշեց շունչ վերջին,
Ասաց լուսնակին,
Սիրոյ համբոյր տար
Որդւոյս Վարգեսին:

Դանիել Վարուժանին Կենսագրականը Անիթա Զեպապճեան

Արծիւ-ի այս թիւը կը նուիրենք մեր ազգասեր նահատակներուն, մանաւանդ Մեծ Եղեռնի ընթացքին զոհուած հայ մտաւորականներուն որոնց գրիչը, գաղափարը եւ հայրենասիրութիւնը փոխանցուած են մեզի մինչեւ օրս: Սիամանթոյի, Դանիել Վարուժանի եւ Ռուբեն Չարդարեանի նման պէտք է այսօր եւս շարունակենք փոխանցել գրիչը, որ ան միշտ մնայ մեզի հետ: Մենք՝ Երիտասարդականներս, սուրին ու բաւին կողքին պէտք է գործածենք նաեւ գրիչը որովհետեւ ան միշտ մըն է որ մեր մէջ կ'արթնցնէ մեր նահատակ մտաւորականներուն հայրենասիրական ոգին, գրելու եւ մտածելու սերը ու փոխանցելու ազգայնասեր մտաւորականներու ու գրագէտներու երկերն ու գործերը: Այս է գրիչին իմաստը: Որպէսզի գրելը ու դաստիարակելը ո'չ միայն մենք մեզ այլ նաեւ՝ գաւիթ սերունդները:

Այս պատճառով կ'ուզեմ ներկայացնել Դանիել Վարուժանի կեանքը որ մեր մէջ պէտք է մնայ դրոշմուած եւ որ իր էութեան մէջ կ'ամփոփէ անմահ հայոց ազգային ոգին: Միւս մտաւորականներու կողքին ան նաեւ կը նահատակուի 1915-ին:

Դանիել Վարուժան ծնած է 1884-ին Սեբաստիա եւ իր մանկութիւնը անցուցած է իր ծննդավայրին մէջ: Ան կը սորվի գրել ու կարդալ գիւղի վարժարանին մէջ ուր մայրը իրեն հոգ կը տանի: Դանիել կը դրկուի Պոլիս 1896-ի կոտորածներուն եւ իր հայրը կը գտնէ բանտ՝ ամբաստանութեան պատճառով: Մխիթարեան վարժարան յաճախած ատեն Զայր Արիստագէս տեսնելով Դանիելի գրական տաղանդը, կը դրկէ զինք Վենետիկ 1902 թուականին: 1905-ին ան կը յաջողի մտնել Պելճիբայի համալսարաններէն մէկը, երեք տարի յաճախելէ ետք Վենետիկի Մուրատ-Ռաֆայէլեան վարժարանը: Համալսարանէն ներս կը հետեւի գրական, ընկերաբանական եւ տնտեսագիտական ճիւղերուն:

1909-ին ան կը վերադառնայ իր գիւղը ուր կը դասաւանդէ: Կ'ամուսնանայ ու 1912-ին կ'անցնի Պոլիս ուր կը ստանձնէ տնօրէնութեան պաշտօնը Ս. Գրիգոր Լուսավորիչ վարժարանէն ներս:

Դանիելի ամուսնութիւնը հետաքրքրական է նշել: Ան սիրահարուած էր իր աշակերտուհիներէն Արաքսիին հետ: Հակառակ որ Արաքսին կը սիրէր Դանիելին, Արաքսիի ծնողքը նշանած էին զինք օրորոցէն

ուրիշի մը հետ: Այս պատճառով հարցեր ծագած է սակայն Դանիելի ընկերներուն միջամտութեամբ Արաքսիի հայրը կը հաւանի իր աղջիկը տալ Վարուժանին:

Դանիել ծրագրած էր աշխատիլ դիւցազնավէպի մը վրայ «Սասմանց Տունը» վերնագրով - «որպէսզի հայ ժողովուրդը չգոջայ զինք ծնած ըլլալուն»: Դժբախտաբար ան կը նահատակուի 1915-ի Մեծ Եղեռնին, 31 տարեկանին իր կողքին Սիամանթօ, Ռուբեն Չարդարեան եւ ուրիշներ:

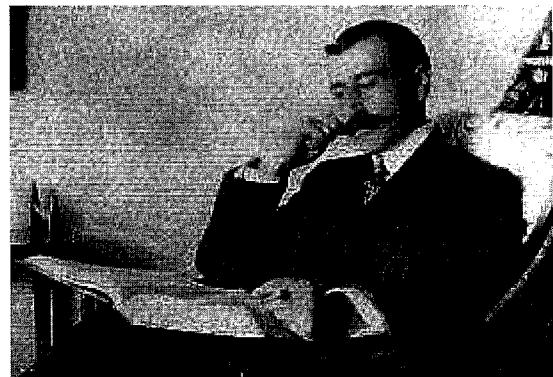
Զօն

Դանիել Վարուժան

Եղեգնեայ գրչով երգեցի փառքեր.
Քեզի ընծայ, իմ հայրենիք-
Սօսեաց անտառէն էի զայն կտրեր...
Քեզի ընծայ, հին հայրենիք-
Եղեգնեայ գրչով երգեցի քուրմեր.
Ընդ եղեգան փող լոյս ելաներ:

Եղեգնեայ գրչով երգեցի կարօտ.
Ձեզի ընծայ, հայ պանդուխտներ-
Ան տարաշխարհիկ բոյսի մ'էր ծղօտ...
Ձեզի ընծայ, հեք պանդուխտներ-
Եղեգնեայ գրչով երգեցի հարսեր.
Ընդ եղեգան փող ողբ ելաներ:

Ու պայքար, պայքար, պայքար երգեցի.
Ձեզի ընծայ, հայ մարտիկներ-
Գրիչս եղաւ անթոց սրտերու հնոցի ...
Ձեզի ընծայ, քաջ մարտիկներ-
Եղեգնեայ գրչով վրեժ երգեցի.
Ընդ եղեգան փող բոց ելաներ:

ՎԵՐԱԴՐՈՒՄ

Թամար Նաճարեան

Տարբեր ենք մենք, մեր արիւնը՝ յատուկ,
Մեր գորութիւնը՝ բռնցքուած, գաղտնի ու ծածուկ,
Մենք առաջինն ենք՝ ջարդուած ահեղ,
Ապրած ենք ի մէջ՝ փոթորիկ-հեղեղ,
38 զինուորներով մեր ազգութիւնը պահած,
Ողբերգութեան մէջ իսկ երգած ու ապրած:

Մթութեան մէջ գրած լոյս, ատելութեան մէջ սեր,
Ոսոխի մէջ՝ բարեկամ, անապատի մէջ՝ յոյսեր,
Առաջինն ենք՝ քրիստոնեայ ազգովին,
Հրագոյն ցեղը, կառչած իր հողին:

Մենք տարբեր ենք, չեն հաւատար,
Մեր տառապակոծ ազգէն չունին գաղափար,
Յոշոտուծ ազգ, ողբացող մայրեր,
Հինաթափ երկիր, խոշտանգուած հայրեր:

Թաղուած ի մէջ՝ անապատի աւազին,
անգթութեամբը թուրք եթաղասին,
Ժողովուրդ մը ամբողջ, եղեռնով «Ոչնչացուած»,
Սակայն անապատի տօթէն կրկին կեանք առած:

Կեանք առած կրկին, սակայն սփիւռքացած,
Աշխարհի տարածքին պարտադիր ցրուած,
Սակայն Հայու արիւնով սնանած,
Նոր աւիշով կրկին ծնանած,
Հորս սերունդ անցած, սակայն կառչած
Մայր Հողին, Արարատով՝ Վերապրած:

Նոր Սերունդի Ապրիլեան Պատգամ Բաֆֆի Սարգիսեան

Համբերիր, այս է աշխարհին պատգամն մեզի,
Մինչ մեր դատն ալեհեռ, կ'ալեհեռուի աւելի.
Մինչ հայեր հազարներով ծուլացած ու յուսահատ,
Կը կազմեն սպիտակ ծամերը մեր դատին գլխին ծերունի:

Համբերիր, այս է լուծումն որ կ'ուզեն մենք մարտենք,
Սակայն չենք ճաշակած մէկ պատառ նոյնիսկ
Այն ընթրիքէն որ արդարութիւն կը կոչենք...
Արդարագուրկ, սովամահ դեռ մենք Տեր Չօր ենք.
Չենք բաժնուած անապատէն նենգ,
Անոր կիզիչ արեւին տակ՝ դեռ ո՞րքան համբերենք,
Անոր այրող աւազներուն ափին դեռ մենք նստած ենք:

Ու դեռ համբերե՞նք,
Մինչ մեր սփիւռքը աւելի կը սփիւռքանայ
Հեռու մեր երկրէն հայրենի
Դանդաղ բայց շատ արագ կը մահանայ,
Մինչ չորսդիս մեր ժողովուրդը աւելի կը թերանայ,
Հեռացած, անտարբեր. եսասիրութեամբ կը գոհանայ:

Համբերիր, այս է աշխարհին պատգամն մեզի,
Իսկ ես մէկ ծայն դիմացն այս ալիքին իսկայ,
Կը գոռամ, Պայքարիր, այս է պատգամն հայկե՛այ:
Անհոգ ե՛ս, թերի ես իբր մարդ արարած
Դեռ լուռ ե՛ս, մեր դէմ բարձրացած աղմուկին դիմաց,
Ո՞վ է լեզուդ կտրած, քեզ գերի տարած,
Չըլլայ թէ քո սիրտդ է ս՛առած,
Այսչափ համբերելէն պաղած:

Չե՛ չեմ համբերեր ես, ձեռքերս ծալլած
Չե՛մ համբերեր գրիչս թողած,
Լեզուս կտրա՛ծ, աչքերս փակա՛ծ
Չե՛մ համբերեր, ո՛չ երբե՛ք,
Մինչեւ արդարութիւնն չեմ ճաշակած:

FREEDOM OF EXPRESSION

Natalie McLeod

Are you ready for a revolution? Can you embrace a sudden, momentous change in the way you lead your life? Will-you-become-an-intellectual-explorer?

If I were to ask you what you think of the killings in Darfur...what would you say? More importantly, how would you re-act?

You are in control of your actions. You are free. What is freedom?

Is it the unity of good things in life? Or is freedom more?

Isn't freedom frankness...boldness...the lack of modesty or reserve? Isn't it the capacity to exercise choice, free will?

Freedom is the condition of being free of restraints!

True freedom is the most difficult to achieve. Are you free? Sure...there are many ways to be free...to be free of doubt, to have free will or free speech...But, are you free? You all have the power to act, speak and think without restraints...

But to feel free and be free are completely different. So, you all have the power to act, speak, think...Of what use is power, when it is neglected and ignored?

We want you to realize that the world turns on the voices of people who use their freedom...as it should! Freedom of speech is empowering...and should be cherished. A brilliant French philosopher, Voltaire once said centuries ago, "I disprove of what you say, but I will defend to the death your right to say it."

You can affect your community. If you don't like something...make it known by taking action and fixing it. Be active...join organizations to maximize the impact of your voice. Strength is in unity.

We live in a world of leaders and followers. Followers are subordinates...imitators.....Tonight, we are challenging you to take on the role of a leader. We must use the media as our mouthpiece...we must think and be heard!

From the cultural genocide in Nakhechevan to the horror in Darfur...injustice is everywhere...children **are** being murdered...women **are** being raped...men **are** being tortured...culture and history **is** being trampled on...ignored...And

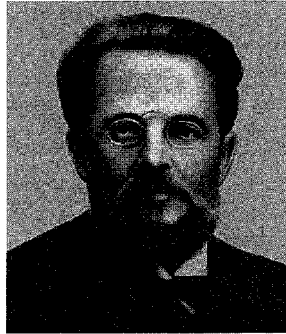
Everytime we care, but we don't reach....
Everytime we learn, but we don't teach...
Everytime we see, but we don't speak...
We become the evil, we become weak!

Justice **needs** a voice...Why not yours?

Գրական

Փետրուարեան Ապստամբութեան, Արցախի Անկաջման, եւ Զրիստափոր Միքայէլեան Մահուան 100րդ Ամեակի Նուիրում
Արշօ Չաքարեան

Նորաշէն Յայ Երիտասարդական Կեդրոնի Համագայինի Թատերասրահին մէջ, Թորոնթոյի ՀՅԴ «Սողոմոն Թէլիքեան» կոմիտէութեան եւ ՀՅԴ «Արմէն Գարօ» Ուսանողական միութեան կողմէ կազմակերպուած կարեւոր տօնակատարութիւններ հանդիսացան Փետրուարեան Ապստամբութեան 85-րդ ու Արցախի Ազատագրութեան 15-րդ տարեդարձներու եւ Զրիստափոր Միքայէլեանի մահուան 100 ամեակի նշումը:

Օրուայ Հանդիսավարն էր Ընկ. Շանթ Փայլեան, ՀՅԴԳԵՄ-ի Զարոգչական յանձնախումբի ատենապետը: Յայտագիրը բացուեցաւ մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութեամբ, ապստամբութեան եւ ազատագրութեան նուիրեալ զոհերու յիշատակը յարգելէ ետք, ՀՍԸՄ-ի փողերախումբը, Եղբ. Վազգէն Գալճեանի ղեկավարութեամբ, նուագեցին Գանատայի, Հայաստանի եւ Արցախի քայլերգները որոնց յաջորդեցին «Սարդարապատ» եւ «Գետաշէն» ազգային երգերը:

Ընկ. Փայլեան ներկայացուց Զրիստափոր Միքայէլեանի կենսագրականը, ինչպէս նաեւ իր գործունէութիւնները, յատկապէս ՀՅԴ-ի հիմնադրութեան եւ կազմաւորման աշխատանքները: Ապա Թորոնթոյի ՀՅԴ ԳԵՄ «Սիմոն Չաւարեան» Մասնաճիւղի պատրաստութեամբ Զրիստափոր Միքայէլեանի կեանքը, միտքը, ուղին խորհրդանշող կենդանի պատկերներ ներկայացուեցան: Ընկ. Թորոս Մայտոսեան կենդանի պատկերով ներկայացուց, Զրիստափորի մտաւորականի կենցաղը, ապա զանազան սահիկներով եւ երաժշտութեամբ ընկ. Շանթ Փայլեան եւս նշեց Զրիստափոր Միքայէլեանի բեղուն ազգանուէր գործունէութիւնները: Խմբային արտասանութիւն եւ կենդանի պատկեր մը ներկայացուեցաւ սրահէն մուտք գործեցին ՀՅԴԳԵՄ-ի ընկերներ «Վերքերով Լի» ֆետայական երգով: Հագուած էին զանազան տարազներ որոնք կը ներկայացնէին Հայ ժողովուրդի ֆետային, բանուոր եւ մտաւորականը ու արտասանեցին Կարօ Սարգիսեանի «Զրիստափորին» բանաստեղծութիւնը: Ընկերներ՝ Տարօն Զեւքիսեան, Րաֆֆի Ֆրանքեան, Յարութ Մանուկեան, Ռուբէն Ճանպազեան եւ Արա Հասըրճեանը թատերական ներկայացումով 1921-ի Փետրուարեան ապստամբութեան ճգնաժամային

կացութիւնը բացատրեցին. Ընկ. Հրակ Փայլեան ասմունքեց Ժագ Յակոբեանի «Մահի Իմացեալ» բանաստեղծութիւնը իսկ Ընկ. Տանիէլ Օհանեան ասմունքեց ընկ. Րաֆֆի Սարգիսեանի «Ոսկէ Սերունդ» բանաստեղծութիւնը: ՀՅԴ Գանատայի Պատանեկան Միութեան «Զրիստափոր Միքայէլեան» եւ «Ռոստոմ» կրտսերներու զոյգ խումբերը երգեցին «Ելէք Հայեր» եւ «Արիւնտ Պոռ» ազգային եւ յեղափոխական երգերը: Ետքը ցուցադրուեցաւ «Black Forest in the Mountains» 1994-ի Արցախի ազատագրման պայքարէն վաւերագրական տեսաներիզը:

Օրուայ բանախօս՝ Ընկ. Ժիրայր Պետճեկեան, որուն կեանքը բեղուն է որպէս թղթակից եւ ազգային գործիչ, յատկապէս հրաւիրուած էր Պոսթոնէն: Ընկ. Ժիրայր ներկայացուց Փետրուարեան ապստամբութիւնը եւ Արցախեան ազատամարտը ինչպէս նաեւ Զրիստափոր Միքայէլեանի կեանքին մասին անդրադարձաւ, մէքբերելով ՀՅԴ-ի դերը սփիւռքի եւ Հայրենիքի մէջ: Ան բնութագրեց Հայաստանի եւ Արցախի առաջ գտնուող երկու մեծ մարտահրաւերներ: Առաջինը՝ քայլ պահել նոր մակարդակի վրայ գտնուող յարաբերութեանց որպէսզի Հայրենիքը լուսանցքի մէջ չի մնայ: Երկրորդը՝ Հայաստանի եւ Արցախի ապահովութիւնը:

Այս խիստ կարեւոր պատգամէն ետք, ընկ. Շանթ Փայլեան յայտարարեց թէ յառաջիկայ տարի Զրիստափոր Միքայէլեանի կիսանդրին պիտի զետեղուի Թորոնթոյի Հայ Երիտասարդական Կեդրոնի համալիրէն ներս: Այս ուրախ լուրը 250 ներկաներու բուն ծափահարութեան արժանացաւ, որմէ ետք Միքայէլ Վարանդեանի խօսքերով «...խտանանք ու զինուիւնք, միանանք ու փարուիւնք աշխատանքի շինարար ու փրկարար աւետարանին...» փակուեցաւ յայտագիրը:

Յատկանշական էր երիտասարդ, պատանի եւ կրտսեր շարքերու մասնակցութիւնը այս ձեռնարկի պատրաստութեան եւ յաջողութեան մէջ:

«Freedom Of Expression»-Անմոռանալի Ելոյթը Ռուբէն Ճանպազեան

Թորոնթոյի Հ.Յ.Դ. Գ.Ե.Մ «Սիմոն Չաւարեան» մասնաճիւղի ջանքերով, իրականացաւ Freedom of Expression ելոյթը, ուր Թորոնթոյի Հայ Երիտասարդները, բեմին վրայ իրենց ձայները բարձրացնելով, առիթը ունեցան խրախուսելու ներկաները, որպէսզի անոնք մօտէն հետաքրքրուին Հայկական հարցով, ու ծանօթանան Հայ դատի գործունէութեան:

մարդկութեան արտայայտուելու իրաւունքներն ու ազատութիւնները խլուած էին՝ ինչպէս Պերլինի Պատի շինութիւնն ու Յայաստանի Սովետականացումը: Գիշերուան հանդիսավարն էր մեր գաղութին շատ սիրելի Ընկ. Յակոբ Մխաթարեանը, որ անդամ է Օնթարիոյ Ազատական (Liberal) Կուսակցութեան երիտասարդական Վարչութեան: Ընկ. Յակոբին կարճ բացման խօսքէն ետք, իրեն յաջորդեցին Ընկ. Յովիկ Շարապխանեանն ու Ընկ. Լոռի Նաճարեանը, որոնք կատարեցին ամփոփ կենդանի պատկեր մը, որու աւարտին բեմ մուտք գործեց Յ.Յ.Դ. Գ.Ե.Մ-ի շարքերու նորագիր անդամ Ընկ. Տանիէլ Օհանեան՝ ասմունքելու համար «Ոսկէ Սերունդ» արտասանութիւնը, գրուած մեր սիրելի Ընկ. ԲաժՖի Սարգիսեանի կողմէ: Մեծ յուզում ու հպարտութիւն ստեղծուեցաւ ներկաներուն սրտերուն մէջ, որ նոր սերունդի Յայ երիտասարդները կը շարունակեն վառ պահել Յայոց լեզուն ու գրականութիւնը:

Ելոյթին հետաքրքրական բաժիններէն մէկը, նաեւ, եղաւ Երաժշտական ներկայացում մը, որուն կը միանար Ընկ. Լոռի Նաճարեանը, որ «Ռաֆֆի» ռոմով անդրադարձաւ Յայոց Ցեղասպանութեան: Ներկաներուն խանդավարութիւնը զգալի էր երբ «Սիսըմ» ավ ա Տաուն» խումբի պատկերիզը ներկայացուեցաւ, ուր խումբի անդամները բարձրաձայն ցոյց կը կատարէին Ա.Մ.Ն-ի երեսփոխան՝ Պրն. Տէնիս Յաստըրդի գրասենեակին առջեւ: Երեկոն շարունակուեցաւ յաջորդաբար ցուցադրուող՝ երեք շարժապատկերներով: Առաջինը, որ կը կոչուէր «The Betrayed», վաւերագրական ժապաւեն մըն էր, պատրաստուած Անգլիոյ B.B.C. կայանի կողմէ, նիւթ ունենալով՝ Յայկական ցեղասպանութեան յիշեցումը աշխարհին, Թրքական ուրացումի քաղաքականութիւնը, եւ Ամերիկեան թրքամետ՝ շահադիտական քաղաքական խաղերը: «The Betrayed» ֆիլմը, որ բաւական հետաքրքրական պատրաստութիւն մըն էր, Յայ Դատի աշխատանքներու հետապնդման գծով, շատ ուսանելի դասեր ուներ ներկայ երիտասարդներուն համար: Երկրորդ ֆիլմը պատրաստուած էր Ա.Մ. Նահանքներու Արեւելեան Յայ Դատի յանձնախումբի կողմէ: «Grassroots Makes the Difference» կոչուող այս ֆիլմը, Յայ Դատի գործունեութեան ամբողջական պատկերը ներկայացնելով՝ կը քաջալերէր Յայ երիտասարդութիւնը, որպէսզի անոնք մօտէն հետաքրքրուին ու մասնակցին Յայ Դատի հետապնդման աշխատանքներուն: Երրորդ շարժապատկերը, շատ բարձր գնահատուեցաւ ներկաներուն կողմէ, որովհետեւ, ան պատրաստութիւնն էր Թորոնթոյի Յ.Յ.Դ. Գ.Ե.Մ «Սիսմոն Չաւարեան» մասնաճիւղի Ըկեր, Ընկերուիներուն: Այս ֆիլմին թեման կապուած էր

Նախորդ շարժապատկերին, ցոյց տալով Յ.Յ.Դ. Գ.Ե.Մ-ի գործունեութիւնն ու յաջողութիւնները:

Ներկաներուն խանդավարութիւնը իր զագաթնակետին հասաւ երբ բեմ բարձրացաւ, Թորոնթոյի «Փիւնիկ » Նուագախումբը, կազմուած Յ.Յ.Դ. Գ.Ե.Մ-ի Ընկերներէ: Անոնք երկու ազգային յեղափոխական երգեր ներկայացուցին, ներկաները մեծապէս խանդավարելով ու խրախուսելով: Յ.Յ.Դ. Գ.Ե.Մ «Սիսմոն Չաւարեան» մասնաճիւղի վարչութեան խօսքը արտասանեց Ընկ. Նաթալի Մաքլաուտ: Ան իր խօսքի աւարտին ներկաներուն կոչ ուղղեց որպէսզի անոնք չը տատամսին իրենց գաղափարները բարձրաձայն ներկայացնելու, միշտ օգտագործելով իրենց ազատօրէն արտայայտուելու իրաւունքը:

Երեկոն իր աւարտին հասաւ «Փիւնիկ» Նուագախումբի երկրորդ ելոյթով: Ներկաները յոտնկայս, ծափահարութեամբ մասնակցեցան «Յայորդիք» եւ «Յայ Զաջեր» երգերուն: Ըստ սովորութեան, երիտասարդացի եւ պատանեկանի անդամները դրօշակներով բարձրացան բեմ, եւ ներկաներուն հրամցուցին անմոռանալի եւ բացառիկ պատկեր մը:

Այս աննախընթաց երեկոյին մասին եղան շատ մը գնահատական անդրադարձներ: Սակայն, ամենէն ներշնչող գնահատական երեկոյն էր, գաղութիս ծանօթ ու սիրելի անդամներէն, Ընկ. Գալուստ Պապեանի Յ.Յ.Դ. Գ.Ե.Մ «Սիսմոն Չաւարեան» մասնաճիւղի ուղղուած քաջալերական նամակը: Ընկեր Պապեան իր նամակին մէջ կը շնորհաւորէր ելոյթին մասնակցող բոլոր անդամ-անդամուհիները, ու իր իմաստալից խօսքերով կը քաջալերէր մեր ապագայի բոլոր քայլերը:

Ընկ. Պապեան, Կը վստահեցնենք ձեզ եւ ձեր սերունդը որ մենք, երիտասարդներս, պիտի շարունակենք ձեր սկսած սուրբ գործը, տէր դառնալով Յայոց Արդար Դատին:

ՔԱՅԼԱՐՇԱՒ-ԹԱՓՕՐ ՀԻՆ ԶՈՒՂԱՅԻ ԽԱՉՔԱՐԵՐՈՒ ԵՒ ԳԵՐԵՉՄԱՆՆԵՐՈՒ ՍՐԲԱԳՂԾՄԱՆ ՈՐՊԷՍ ԲՈՂՈՔ

Կարօ Սարգիսեան եւ Ընկ. Նորա Սարգիսեան

2005 տարուան Դեկտեմբերին, Հին Զուղայի 400 տարուան Խաչքարերը ենթարկուեցան ահաւոր, անմարդկային եւ անպատկառ քանդումին: Զանդող ձեռքերը Ազերի

